

## ASPECTE SEMANTICE LEGATE DE LEXICALIZAREA NUMELOR PROPRII

**Drd. Diana-Maria COMAN (GROU)**  
**Universitatea „Ovidius” din Constanța**

***Abstract:** This article presents the main semantic aspects related to the lexicalization of proper names in Romanian language. On the lexical-semantic level, proper names become common names through the process of antonomasia. In this article, proper names become common names can be examined by many directions: a) drawing up a list of words classified according to semantic fields; b) proper names that have become common names classified according to the scope of the vocabulary; c) common names derived from proper names with multiple lexical meanings; d) analysis of the corpus of simple proper names that have become simple common names or formed by derivation with suffixes and prefixes; e) the research of some groups of proper names that have become common names through compounding; f) analysis of Romanian antonomasia. This paper also included a special category of proper names that have become common names that can fall under the typology of neologisms and can be divided into: simple or derived with suffixes and prefixes. Thus, a significant number of simple borrowed neologisms represent a lower percentage than derived neologisms. The particularity of simple neologisms consists in the fact that some of them have undergone changes in meaning and significance, both in their source language and in the vocabulary of the Romanian language, but retain their form, and others have undergone formal changes, but not semantic ones or have preserved both the original form and meaning. Analyzing the specialized sources, we noticed that proper names that became common names with the help of the means of vocabulary enrichment called composition, are found in a rather small percent.*

***Keywords:** proper names, lexicalization, semantic fields, lexical meanings, antonomasia*

### **1. Câmpuri lexico-semantice ale numelor proprii devenite nume comune**

În plan lexico-semantic, numele proprii devin nume comune prin procedeul antonomazei. Numele proprii devenite nume comune ne oferă posibilitatea de a le analiza pe mai multe direcții de cercetare:

- întocmirea unei liste de cuvinte care clasificate în funcție de câmpurile semantice;
- nume proprii devenite nume comune încadrate în funcție de sfera vocabularului;
- nume comune provenite de la nume proprii cu multiple sensuri lexicale;
- analiza corpusului numelor proprii simple devenite nume comune simple sau formate prin derivare cu sufixe și prefixe;
- cercetarea unor grupuri de nume proprii devenite nume comune prin compunere.

**1.1. Prima direcție de cercetare** a urmărit gruparea numelor proprii devenite nume comune în funcție de câmpurile semantice din care făceau parte și anume:

- A) câmpul semantic al plantelor/arborilor, arbuștilor;

- B) câmpul semantic al numelor de dansuri;
- C) câmpul semantic al rocilor și al mineralelor;
- D) câmpul semantic al numelor de doctrine și curente artistice/filosofice;
- E) câmpul semantic al numelor de substanțe chimice;
- F) câmpul semantic al noțiunilor geografice;
- G) câmpul semantic al obiectelor vestimentare;
- H) câmpul semantic al animalelor și păsărilor;
- I) câmpul semantic al noțiunilor matematice;
- J) câmpul semantic al unităților de măsură și monetare;
- K) câmpul semantic al culorilor;
- L) câmpul semantic al gastronomiei;
- M) câmpul semantic al numelor care denumesc băuturi;
- N) câmpul semantic al noțiunilor de medicină;
- O) câmpul semantic al armelor, uneltelor și mașinărilor;
- P) câmpul semantic al pietrelor prețioase și semiprețioase;
- Q) câmpul semantic al noțiunilor sportive;
- R) câmpul semantic al zilelor săptămânii și al lunilor anului;
- S) câmpul semantic al noțiunilor de artă.

După realizarea listei, am extras cele mai semnificative exemple de nume proprii devenite nume comune, pe care le vom analiza din perspectivă semantică.

A) câmpul semantic al plantelor/arborilor și arbuștilor:

Din acest câmp semantic, am ales spre exemplificare următoarele cuvinte: *amarilis*, *antomică*, *begonie*, *borneol*, *broniacee*, *camelie*, *campanulă*, *cristofor*, *dalie*, *discorea*, *duglas*, *esclepiad*, *forsiția*, *frezie*, *fucsie*, *gardenie*, *gălețene*, *gențiană*, *georgițe*, *gerberă*, *gherghină*, *ghințură*, *glădiță*, *gutui*, *helmholtz*, *henry*, *hortensie*, *hrișcă*, *jalopă*, *iris*, *lobelia*, *magnoli*, *marantă*, *merinană*, *montbretia*, *narcisă*, *nemtocuiță*, *opunția*, *parnasie*, *raflésie*, *rubarbă*, *ruscuță*, *sabină*, *sanseviera*, *sânziană*, *sequoia*, *sisal*, *sorg*, *tamarin*, *timoftică*, *topinambur*, *trodescanția*, *valeriană*, *veronica*, *zinnia*. (Mușat, 2006: 16, 46, 63, 81, 115, 137, 139, 198), (Laiu-Despău, 2007: 28, 42, 47, 50, 74, 101, 102, 103, 108). Am constatat că unele nume comune provenite de la nume proprii au un singur sens lexical, iar altele achiziționează prin lexicalizare mai multe sensuri lexicale în dauna sensului inițial al numelui propriu conform exemplurilor:

- *begonie*: de la numele propriu *Michael Begon* (1638-1710) – „guvernator în Santo Domingo în secolul al XVII-lea, în onoarea căruia botanistul Charles Plumière a denumit această floare) < numele comun *begonie* – s.f. (bot.) „plantă ornamentală cu frunze mari, verzi sau roșii, originară din America. Sunt cunoscute peste patru sute de specii”; În acest exemplu, s-a constatat că numele propriu *Begon* devenit nume comun *begonie* nu are și alte sensuri lexicale cunoscute în dicționarele limbii române decât sensul de plantă ornamentală;
- *camelie*: din numele propriu *G.J. Camellus* sau *Kamel* – „călugăr iezuit, născut la finele secolului al XVII-lea în Moravia, la Brno. Animat de o mare dorință de cunoaștere, el a studiat cu multă atenție animalele, mineralele și, mai ales, plantele din Filipine, unde a fost trimis ca misionar, și a întocmit memorii pe care le-a prezentat Societății Regale londoneze. De asemenea, a adus din Japonia planta căreia, în cinstea călugărului botanist, Linné i-a dat numele de *Camellia Japonica*” < *camelie* – s.f. (bot.) „plantă ornamentală originară din Asia tropicală,

având înălțimea de până la 60 cm, cu frunze verzi, lucioase”; În acest caz, observăm că există o legătură între numele descoperitorului și cu regiunea de unde provine această plantă. Astfel, numele comun provenit de la numele propriu produce pe lângă sensul de arbust sau plantă ornamentală și sensul de „femeie de moravuri ușoare”: „Dama cu camelii – E titlul unui roman, transformat mai târziu și în piesă de teatru, de Alexandre Dumas-fiul. Romanul (1848), și mai cu seamă piesa (1852), în urma succeselor obținute, au popularizat figura și numele eroinei Marguerite Gauthier care avusese un trecut aventuros. Astfel porecla ei „Dama cu camelii” a ajuns să desemneze, cu oarecare prețiozitate, femeia de moravuri ușoare care, datorită concepțiilor din lumea burgheză, nu izbuteste să se reabiliteze” (<https://dexonline.ro/definitie/Dama%20cu%20camelii>)

- *dalie*: de la numele purtat de un botanist suedez *Andres Dahl* (1751-1789) < numele comun *dalie* – s.f. (bot.) „plantă ornamentală perenă originară din Mexic, cu pedunculul lung și cu florile în capitule mari, colorate în alb – galben, violet, roșu, fără parfum”; În acest exemplu, s-a constatat că numele comun provenit de la numele propriu are numai sensul de plantă ornamentală, neavând alte sensuri lexicale;

- *gardenie*: numele propriu *Alexander Garden* (botanist american, având origine scoțiană, în cinstea căruia i-a fost dedicată această plantă) < numele comun *gardenie* – s.f. (bot.) „plantă tropicală perenă, cu flori albe, plăcut mirositoare”; „arbust originar din Extremul Orient”. Nu se cunosc alte sensuri lexicale ale acestui nume comun;

- *narcisă*: numele propriu *Narcissos* (*Narcis*) – „tânăr de o frumusețe deosebită, fiul fluviului Cefis și al nimfei Liriope” devine nume comun *narcisă* – s.f. (bot.) „nume dat mai multor specii de plante erbacee, cu bulbul ovid, cu frunzele lungi.” Numele comun provenit de la numele propriu nu achiziționează alte sensuri lexicale.

B) câmpul semantic al numelor de dansuri cuprinde nume proprii care au devenit nume comune și anume: *armeneasca*, *angleză*, *aragoneză*, *arnăunteasca*, *bergamască*, *brașoveanca*, *boston*, *calypso*, *carmaniolă*, *charleston*, *conga*, *cracoviană*, *ecoseză*, *flamenco*, *gavotă*, *habaneră*, *hațegana*, *horodînca*, *jiana*, *landler*, *lugojeană*, *macabre*, *madison*, *mazurcă*, *mureșeanca*, *nemșeasca*, *pandelaș*, *polcă*, *poloneză*, *rustemul*, *săbărelul*, *siciliană*, *șomeșan*, *tarantelă*.

(Mușat, 2006: 48, 54, 63, 67, 89, 116, 127, 136, 148, 151, 169, 170, 182, 198, 211), (Laiu-Despău, 2007: 23, 25, 27, 58, 65, 71, 73, 90, 101, 120, 122, 128, 137). Analizând acest câmp semantic, am constatat că majoritatea cuvintelor au un referent comun cu numele propriu de bază de la care provine, unele dintre ele având chiar și aceleași particulatăți grafice:

- *bergamască*: conform numelui propriu *Bergamo* (oraș din Italia) < numele comun „al unui dans popular original din nordul Italiei”, *bergamască*; Observăm că pentru numele comun provenit de la nume propriu nu s-au identificat și alte semnificații, iar numele propriu are legătură cu numele comun prin referentul său, prin sursa sa de proveniență;

- *calypso*: numele propriu *Calypso* (nume purtat de o ninfă din mitologia greco – latină și care era fiica lui Atlas) < numele comun *calypso* – „dans popular din America Centrală, executat în perechi”; Numele comun *calypso* provenit de la

numele propriu avea sensul inițial de „cântec în tempo lent, al cărui text trimitea la evenimente contemporane de mare importanță”; Cu timpul, a preluat și sensul lexical de „melodie corespunzătoare a acestui dans”;

- *lugojeana*: numele propriu *Lugoj* – oraș din vestul țării < numele comun *lugojeana* – „desemnează numele unui dans popular bănățean”; Observăm că numele comun are un singur sens lexical și face trimitere la locul din care provine dansul respectiv;

C) câmpul semantic al numelor de roci și minerale cuprinde puține nume comune provenite de la nume proprii, iar acestea nu achiziționează mai multe sensuri lexicale, păstrând de regulă, sensul numelui comun rezultat: *andezit*, *bauxită*, *lidită*, *muscovit*, *obsidian*, *sienit*, *silimanit*, *tremolit*, *tul*, *twingit*, *uralit*, *ulster*, *valentinit*, *velință*, *zagara*, *zinnwaldit*, *yterbiu*, *willenit* (*ibidem*: 23, 46, 65, 78, 90, 96, 103, 124, 136), (*ibidem*: 147, 180, 223, 224, 245, 246, 247, 249, 250, 252, 259, 261, 262)

- *andezit*: de la numele propriu *Andes* (numele unui lanț muntos din America de Sud) < numele comun *andezit* – „o rocă vulcanică de culoare închisă folosită la pavaje sau în construcții”;

- *bauxită*: din numele propriu *Les Baux-de-Provence* (provincie din Franța, situată în apropiere de Arles) se formează numele comun *bauxită* – „numele unei roci sau a unei cetăți din vremea Renașterii”;

- *caolin*: numele propriu *Kao* – *Ling* (munte din China de unde se extrăgea caolinul – o rocă argiloasă) se transformă prin procesul antonomazic în numele comun *caolin* –, „rocă de culoare albă, argiloasă folosită în industria ceramicii”

D) câmpul semantic al numelor de doctrine și curente artistice/filosofice are în componență următoarele categorii de nume proprii devenite nume comune: *adamism*, *arianism*, *augustanism*, *bergsonism*, *calvinism*, *epicurism*, *fabianism*, *manilovism*, *marxism*, *narcisism*, *neronism*, *osianism*, *parnasianism*, *prerafaelism*, *platonism*, *xantiță* (Mușat, 2006: 14, 29, 48, 94, 99, 174, 199, 209, 218, 237, 345, 267, 289)

- *adamism*: numele propriu *Adam* (numele primului om biblic) devine numele comun *adamism* – „înseamnă credința din primele veacuri ale creștinismului și proclama reîntoarcerea la condițiile de viață ale lui Adam (simplitate, fără îmbrăcăminte)”;

- *arianism*: de la numele propriu *Arius* (Arie – anii 280 – 330, episcop al Alexandriei) se formează numele comun *arianism* – „doctrină eretică de la începutul creștinismului care neagă natura divină a lui Iisus Hristos și ale existenței Sfintei Treimi”;

- *bergsonism*: din numele propriu Henri *Bergson* (filosof francez din secolul al – XIX-lea) s-a preluat cuvântul *bergsonism* – nume comun ce desemnează „o doctrină filosofică prin care se susține că adevărul nu ar fi posibil decât cu ajutorul intuiției”;

- de la numele propriu al filosofului antic grec, *Epicur*, s-a format numele comun *epicurism* – „o doctrină ateistă care susține că ceea ce este confirmat de simțuri este adevărat”; Din același câmp semantic fac parte și următoarele cuvinte: *augustanism*, *fabianism*, *marxism*, *neoplatonism*, *osianism*, *parnasianism*, *prerafaelism*;

E) câmpul semantic al numelor de substanțe chimice cuprinde următoarele cuvinte: *alabandină*, *americium*, *andaluzit*, *bronz*, *browniană*, *cabotin*, *cadmiu*, *calamină*,

*californium, carnalit, carnotit, clark, cobalt, ceriu, colombiu, covelină, cupru, curiu, dalton, darmstadtium, dieldrin, ditroit, dubniu, egirin, einsteiniu, erbiu, europiu, eter, fermiu, fermion, firnis, forsterit, franciu, fosfor, gadolinium, galiu, germeniu, gram, hafniu, hasin, heliu, holmiu, iperită, kurceatoviu, lawrencium, lutețiu, gadolinium, gagarinit, gagaliu, heliu, kurceatoviu, lawrencium, meitneriu, mendeleviu, neptuniu, niobium, nobelium, paladiu, plutoniu, poloniu, ponit, promețiu, prusiat, reniu, röntgeniu, ruteniu, șamariu, scandiu, seaborgiu, strongțiu, tantal, terbiu, titen, toriu, tuliu, uraniu, vanadiu, yteriu* (Mușat, 2006: 54, 59, 61, 69, 70, 72, 75, 76, 79, 80, 82, 83, 86, 91, 92, 94, 98, 101, 102, 104, 105, 107, 108, 110, 113, 114, 116, 120, 122, 126, 127, 146, 151, 161, 200, 204, 211, 223, 234, 241, 256, 271, 284, 286, 301);

- din numele propriu *Alabanda* (oraș din Asia Mică) se formează numele comun *alabandină* – nume ce desemnează „o sulfură naturală de mangan, având culoarea neagră”; cabotin s. m. și f. actor lipsit de talent, afectat și înfumurat (fig.) persoană care are un comportament prefăcut, fals, teatral < (ist.) Cabotin, artist ambulant din prima jumătate a secolului al XVII-le, pe vremea lui ludovic al XIII-lea, cunoscut în epocă pentru călătoriile și petrecerile sale de la numele propriu *Kadmeia* (numele unui oraș de unde se extrage un mineral) se transformă în numele comun *cadmiu* sau *cadmium* – „un metal moale, alb – argintiu folosit pentru acoperirea suprafeței unor corpuri metalici sau în pictura fină”;
- numele propriu *Eter* (un zeu grec care simbolizează focul cosmic sau lumea astrală) devine numele comun eter – „compus organic lichid, incolor, obținut din alcoolii sau din fenoli, utilizat în industrie; numele propriu Enrico *Fermi* (fizician italian) formează numele comun fermiu – „element chimic transuranic, produs pe cale artificială”;
- numele propriu *Franța* (țara de origine a renumitei chimiste *Marquerite Perrey* și care a descoperit franciul) devine numele comun franciu – „element chimic radioactiv din grupa metalelor alcaline”;
- conform numele propriu *Yperen* (numele unui oraș belgian situat în Flandra apuseană) se formează numele comun *iperită* – „substanță toxică, sub formă de sulfură de etil diclorată și folosită ca armă chimică”;
- de la numele propriu *Niobe*, numele soției lui Amfion (regale Tebei) și conform lui Homer numele se referă la regina legendară a Frigiei, se formează numele comun al unui element chimic *niobium* – „metal dur, maleabil, foarte rezistent la aer și la acțiunea agenților chimici, utilizat la fabricarea oțelurilor special, inoxidabile și anticorrosive”;
- numele propriu *Prusia* (stat din anul 1618 ) devine nume comun *prusiat* – se referă la „sare a acidului prusiatic, numită și albastru de Prusia, fiind folosită ca pigment”;

F) câmpul semantic al noțiunilor geografice: *alpin, aldin, andromedidă, artezian, baedeker, boreal, elizeu, eolian, magelanic, meandru, moldivit, monadnoch, niagară, ordovician, peniu, perseide, piemont, piton, sahară, stefanit, uragan* (Mușat, 2006: 21, 23, 24, 32, 43, 54, 93, 154, 164, 169, 170, 177, 183, 192, 194, 196, 212, 231, 250):

- *alpin*: de la numele propriu *Alpi* (cel mai important lanț muntos din Europa) este alcătuit numele comun *alpin* – care se referă la „munții Alpi sau care trăiește pe acești munți”;

- *andromedidă*: numele propriu *Andromeda* (constelație din emisfera boreală, iar în mitologie numele se referea la fiica lui Cefeu (regele Etiopiei și a Casiopeei) devine numele comun *andromedidă* – „ploaie periodică de meteoriți care se produce la mijlocul lunii noiembrie din direcția constelației Andromeda”;
- *baedeker*: numele propriu Karl *Baedeker* (librar și scriitor german, cunoscut pentru colecția sa de ghiduri turistice) devine numele comun *baedeker* – care desemnează „un ghid turistic al unui oraș sau al unei țări”;
- *boreal*: numele propriu *Boreas* (fiul lui Astreos și a lui Eos, dar și personificarea vântului de nord) devine numele comun *boreal* – „septentrional, care este nordic sau în sens figurat se referă la rece”;

G) câmpul semantic al obiectelor de îmbrăcăminte: *adidas, batist, bermudă, bertă, bikini, blacheu, blugi, bluză, box, bruhur, canadiană, cardigan, catrință, chembrică, cordovan, cravată, dalmatică, damasc, ecosez, egări, fes, fildiu, florentină, fustă, galoș, gambetă, gaz, hataia, holancă, hesperidă, imineu, jachetă, jeans, jersey, joben, lavalieră, pantalon, tarlatan, tartan, spențer, vezuvien* (Laiu-Despău, 2007: 20, 28, 41, 42, 44, 48, 51, 55, 57, 61, 65, 71, 73, 78, 90, 98, 99, 101, 104, 107, 108, 109, 122, 123, 125, 131, 135, 137, 141, 150, 160, 238, 255):

- *bluză*: numele propriu *Pelusium* („oraș întărit în delta Nilului care se afla situat pe țărmul estic al fluviului devine prin procesul antonomazic numele comun *bluză* – „obiect de îmbrăcăminte care acoperă partea superioară a corpului, purtat adesea de femei”;
- *gambetă*: numele propriu Leon *Gambetta* (avocat și om politic francez) devine numele comun *gambetă* – „pălărie bărbătească cu calota ovală și borurile răsfrânte pe margine”;
- *pantalon*: de la numele propriu *Pantaleone* (nume propriu la Veneția, ai cărei locuitori purtau pantoloni lungi, Sfântul Pantaleon fiind patronul Veneției) se formează numele comun *pantalon* – ce desemnează „îmbrăcăminte bărbătească confecționată din țesătură sau tricot, care acoperă partea de la brâu în jos a corpului”;

H) câmpul semantic al animalelor și păsărilor/insectelor cuprinde cuvinte, cum ar fi: *amonit, bernardin, birmaneză, brahma, canar, caracul, carlin, carnabat, cașmir, chihuahua, cochinchina, columbacă, dalmațian, doberman, ducipal, durham, fazan, friză, gaie, gibbon, guilemotă, goppy, hereford, hermină, hidră, holstein, huțul, ileană, labrador, leghorn, lemurian, lipitan, maltez, marochin, martin, meduză, merinos, minnesota, misir, molos, nadoleancă, pechinez, peruș, pieride, petrel, rottweiller, saluki, siamez, spancă, spaniel, șarlă* (Mușat, 2006: 21, 34, 55, 64, 68, 82, 110, 130, 132, 147, 151, 180, 188, 197, 223), (Laiu-Despău, 2007: 55, 56, 58, 61, 65, 69, 70, 78, 83, 86, 89, 97, 105, 113, 119, 124, 125, 127, 129, 131, 145, 149, 157, 160, 161, 167, 168, 169, 192, 194, 209, 218, 221, 229, 234):

- *cașmir*: numele propriu *Cașmir* (regiune muntoasă, situată la nord – vest de Himalaya, fiind un pământ fertil specific creșterii animalelor) devine numele comun *cașmir* – înseamnă „o rasă de capre, fără coarne, cu păr foarte fin și mătăsos, originară din regiunea cu același nume”;

- *hidră*: numele propriu *Hydra (Hidra)*, numele unui monstru uriaș întruchipat de un șarpe fabulos cu mai multe capete, devine numele comun *hidră* – care se referă la „un animal celenterat ce trăiește pe fundul apelor dulci, cu o gură înconjurată de șase – opt tentacule”;
- *molos*: din numele propriu *Molossus* (o parte din Epir, în Grecia continentală) se formează numele comun *molos* desemnează „o specie de câine de talie mică, cu blana lungă și originară din Tibet; această specie este folosită la paza turmelor sau la vânatoare”;

I) câmpul semantic al noțiunilor matematice: *barem, laplacian, nonius, pitagoreic, vernier*. (Laiu-Despău: 36, 78, 89, 118, 190, 196, 212)

- *pitagoreic*: Numele propriu *Pitagora* se referă la „un matematician, om politic și filosof grec din Antichitate, a cărui viață este învăluită în legendă și de la care nu s-a păstrat nicio scriere. I se atribuie descoperirea teoremei care îi poartă numele, însă aceasta era cunoscută înaintea sa.“ Acest nume propriu devine numele comun *pitagoreic* care se referă la numerele pitagoreice și fac trimitere la această teoremă a lui Pitagora;

J) câmpul semantic al unităților de măsură și monetare: *afghani, amper, ångström, balboa, baud, becquerel, bel, brewster, biot, bolivar, colon, cordoba, coson, costandă, coulomb, curie, dalton, dacry, derbye, decibel, dolar, einstein, euro, fared, fermi, franc, franklin, frideric, gal, gauss, gilbert, gray, guarani, guinel, haler, hertz, jansky, joulle, kelvin, lambert, langley, lek, lempiră, leone, ludovic, mach, mahmudea, mariaș, maxwell, monedă, morgan, napoleon, neper, oersted, olan, ohm, pascal, planck, poise, rayleigh, rem, rutherford, stambol, savart, siemens, sievert, stokes, sucre, tesla, timf, torr, unghi, venetic, volt, watt, weber, zair* (*ibidem*: 16, 22, 25, 34, 37, 38, 43, 46, 50, 70, 71, 72, 75, 79, 80, 81, 84, 91, 95, 96, 98, 101, 102, 103, 106, 113, 116, 118, 119, 120, 125, 136, 138, 140, 142, 143, 145, 150, 153, 159, 163, 171, 172, 174, 175, 181, 189, 196, 197, 204, 205, 209, 210, 217, 223, 231, 232, 241, 242, 244, 249, 253, 256, 258, 261);

- *baud*: De la numele propriu Émile Maurice Jean *Baudot* –,inginer francez, inventatorul telegrafului imprimatur care îi poartă numele (1874) și al unui aparat de transmisie automat (1894) se formează numele comun *baud* - „unitate de măsură a vitezei de semnalare, în liniile de transmisie;

K) câmpul semantic al culorilor: *bordo, carioca, conté, fucsină, indigo, izabel, magenta, oranj, turcoaz, vernil* (Laiu-Despău, 2007: 46, 58, 71, 104, 132, 134, 154, 183, 247, 254);

- *bordo*: Numele propriu *Bordeaux* - „oraș din SV Franței, aluzie la culoarea renumitelor vinuri roșii de *Bordeaux* devine numele comun *bordo*, care se referă la culoarea roșu închis;

L) câmpul semantic al gastronomiei: *beșamel, camembert, cantal, cantalup, cereală, chateaubriand, clementină, cracauer, debrețian, doboș, edan, frankfurter, franzelă, ghismană, gorgonzola, graham, hamburger, indiană, ionatan, jofră, madlenă, maioneză, mânăturcă, pandișpan, parizer, parmen, pențeleu, piersică, poliș, polonez, portocală, pralină, renglotă, sandvici/ sendviș, savarină, șarlotă, șvaițet, tangerină, trapist, turchestan, vasilcă* (Laiu-Despău, 2007: 55, 56, 63, 65, 68, 72, 80, 84, 90, 102, 112, 116, 121, 132, 138, 154, 156, 164, 186, 188, 189, 193, 195, 198, 199, 205, 213, 216, 235, 236, 237, 244, 246, 252);

- *beșamel*: Numele propriu francez Louis de *Bechameil*, un economist francez și căruia i-a fost dedicat un sos pe care un bucătar al vremii l-a inventat; devine nume comun ce desemnează un „sos alb îngroșat cu făină și aromatizat cu usturoi și verdețuri (sosul *beșamel*)”;

M) câmpul semantic al numelor care denumesc băuturi: *burbon, calvados, chardonnay, chartreuse, chianti, cinzano, coniac, cotnari, curacao, daiquiri, falern, fetească, gin, groy, jamaică, macmahon, malaga, marghiloman, marmaziu, martini, martinică, mazagran, moca, nes, porto, scotch, șampanie, tequila, tokai, traminer, wiski, wodka, xeres, zaibăr* (Laiu-Despău, 2007: 52, 54, 65, 67, 71, 72, 75, 78, 95, 99, 112, 118, 153, 157, 160, 162, 169, 176, 199, 219, 234, 241, 243, 244, 259, 261);

- *coniac*: Numele propriu *Cognac* este numele purtat de un oraș din Franța, centru de producere al coniacului; devine nume comun *coniac* și reprezintă o „băutură alcoolică tare, obținută prin distilare din vin”;

N) câmpul semantic al noțiunilor de medicină: *colchicină, daltonism, galenic, giardia, gonemol, haversian, lamblie, leishmarie, listerioză, lugol, nichel, parkinson, prișniț, rickettsia, salmonelă, santonină, scopolamină, sifilis, tularemie, veneric, veronal* (*ibidem*: 69, 79, 106, 113, 115, 123, 143, 145, 149, 151, 177, 189, 200, 206, 212, 214, 219, 223, 246, 253, 254);

- *daltonism*: De la numele propriu *John Dalton* - „om de știință britanic care a studiat afecțiunea, atât el cât și fratele său suferind de această boală” < numele comun *daltonism*, fiind un defect al vederii care constă în incapacitatea de a deosebi anumite culori una de alta, în special roșu de verde;

O) câmpul semantic al armelor, uneltelor și mașinărilor: *caronadă, catiușă, colt, daciță, dagă, dalton, ferodon, franciscă, ghilotină, grizu, holender, iperită, jacard, kalașnikov, maillechort* (Laiu-Despău, 2006: 59, 61, 70, 77, 79, 98, 102, 112, 118, 127, 132, 135, 140, 156)

- *caronadă*: Numele propriu *Carron* - „uzină metalurgică de lângă Falkirk, în NE Marii Britanii (Scoția), unde a fost fabricată inițial în 1779” devine numele comun *caronadă* și reprezintă un „vechi tun naval de calibru mare, scurt, făcut din fontă”;

P) câmpul semantic al pietrelor prețioase și semiprețioase: *alexandrit, amazonit, agat, bazalt, beril, calcedonie, garnierit, labrados, sardonix, topaz, turcoază, uvarovit* (Laiu - Despău, 2007: 16, 19, 20, 37, 40, 54, 109);

- *amazonit*: De la numele fluviului *Amazon* (numit *piatră- de-Amazon*) se formează numele comun *amazonit* - „piatră semiprețioasă și de ornament, fină, verde și aproape opacă. A fost descoperită în Rusia și SUA, iar la mijlocul sec. al XIX- lea a fost descoperit un mineral asemănător, tot de culoare verde de-a lungul fluviului *Amazon*;

Q) câmpul semantic al noțiunilor sportive: *axel, badminton, backhand, corner, derby, drăgulescu, daciadă, fourhand, maraton, robinsonadă, rugbi, skanderbeg, tzukahara* (Laiu-Despău, 2007: 33, 46, 57, 65, 77, 81, 112, 136, 149, 158, 207, 209, 227);

- *badminton*: Numele propriu *Badminton House* - „proprietatea ducelui de Beaufort din Gloucestershire, în V Marii Britanii, care a adus în anul 1872 din India o „minge cu pene” la proprietatea sa” devine numele



comun *badminton* - „sport asemănător cu tenisul, de origine orientală, practicat cu o minge mică prevăzută cu pene, care se aruncă cu racheta”  
 R) câmpul semantic al zilelor săptămânii și al lunilor anului: *august, iulie, iulian, mai, martie, marți, miercuri, joi, vineri* (*ibidem*: 30, 57, 68, 156, 161, 162, 168, 255);

- *august*: Numele propriu Octavianus *Augustus* se referă la primul mare împărat roman, cel care „a dorit să aibă și el o lună după propriul nume și a ales luna *Sextilis*, căreia i-a schimbat numele în *Augustus*. Mai mult decât atât, Augustus a luat o zi din februarie și a adăugat-o lunii sale, pentru că nu dorea ca luna lui Iulius Caesar să aibă mai multe zile decât a sa. De atunci lunile iulie și august au ambele 31 de zile”. De la acest nume propriu se formează numele comun *august* - „a opta lună a anului.”

S) câmpul semantic al noțiunilor de artă: *gotic, mecena, muzeu, muzică, palat, tanagră* (Laiu-Despău, 2007: 64, 164, 173, 185, 237);

- *palat*: De la numele propriu *Palatinum* – „cea mai înaltă din cele șapte coline ale Romei, pe care, conform tradiției, a fost întemeiat orașul” se formează numele comun *palat* – „clădire somptuoasă în care trăiește un suveran sau o mare personalitate.”

## 1.2. Nume proprii devenite nume comune încadrate în funcție de sfera vocabularului în care se găsesc

Din această categorie fac parte mai multe exemple de nume comune provenite de la nume proprii, care sunt încadrate în funcție de sfera vocabularului în care se găsesc:

- nume comune provenite de la numele inventatorilor: *amper, babit, baud, berganizare, bertillon, berton, bic, braille, browning, cardan, carnotit, cartezian, carter, cauper, cârjaliu, ceviană, chippendale, dagherotip, darwin, decovil, drezină, esperento, euclidiană, fulerină, garnet, ghilimele, goblen, jacuzzi, linden, lugol, lutz, macadam, maillehort, martensită, mercerizare, millerit, moog, morse, nicol, nicotină, nonius, oxford, palmer, pasteurizare, pantefon, paulină, pecarizare, petromax, pupinizare, rimel, saxofon, saxhorn, saxotrombă, stras/ștras, tindalizare, tontină, yală* (Laiu-Despău, 2007: 23, 32, 40, 41, 42, 48, 51, 57, 59, 62, 64, 66, 77, 80, 81, 86, 93, 104, 108, 112, 114, 135, 148, 151, 152, 156, 161, 167, 168, 171, 172, 178, 179, 184, 185, 189, 191, 192, 194, 202, 206, 217, 232, 242, 243, 260);
- de la numele unor personaje literare sau autori se formează următoarele nume comune: *cabotin, camilpetrescian, calambur, cenusăreașă, donquijotism, donjuan, dulcinee, eminescian, eufuism, figaro, flaimoc, gargantua, gheridon, grobian, halima, hamletiza, hamleți, harpagon, herostratic, jeep, julietă, linotip, luciferic, manilovism, maritornă, miribolant, mitică, nastratinesc, oblovism, paiată, pamflet, paparazzo, pantagruelic, pepelea, pergament, robinson, rocambolesc, rodomont, sifilis, sosie, solecism, tartarindă, tartufism, ubuesc* (Laiu-Despău, 2007: 53, 54, 63, 85, 88, 94, 99, 100, 108, 111, 118, 124, 125, 137, 139, 148, 150, 160, 168, 169, 175, 180, 185, 186, 187, 188, 193, 207, 208, 223, 228, 229, 239, 249);
- nume comune provenite de la numele unor personaje mitologice: *harpie, mefistofelic, megeră, mentor, narcis, nereidă, ninfă, ocean, odisee, orfeon,*

- orfic, perseide, pieride, pleiadă, procusta, promoteic, satir (ibidem: 88, 165, 166, 174, 176, 178, 180, 181, 183, 194, 197, 200, 201, 216);*
- nume comune provenite de la numele unor munți: *adular, alpin, altait, banatit, carnil, dolomită, dunit, gilă, guyot, jurasic, kimberlit, moldovit, monadnock, niagară, spessartin* (Laiu-Despău, 2007: 15, 20, 35, 84, 88, 113, 119, 139, 141, 168, 230);
  - nume comune provenite de la numele unui oraș, stat, regiune, provincie și ditrict: *calcedonie, cambrian, canter, canopă, caudium, charston, cambrai, chinezărie, chiovean, cerasus, cistercium, colophon, corint, cremonă, cretón, christiania, campenia, curacao, dalmatic, damasc, dixieland, doric, dubniu, durhan, faianță, felendreș, fes, frankfurt, frențe, friză, gablonz, gasconadă, gaz, găitan, gerмениu, ghetou, hereford, horodenka, iena, indiană, ionic, jais, japon, kimberlite, landou, leuștean, lidity, limerick, limuzină, loomband, lutețiu, maca, madras, magnet, magnezie, maioneză, marathon, martingală, milanez, moca, montmorillonite, nadiceancă, napolitană, odicolon, savană, pavază, permian, persiană, piemont, pistol, plymouth, poplin, puzzolană, sacsie, saluki, samaritean, sandomircă, santonină, satin, săcărâmbit, schwyz, sibiric, sibieș, sienit, tarantula, tartor, tequila, tiroleză, tokai, toluene, travertin, tripoli* (Laiu-Despău, 2007: 54, 55, 56, 58, 62, 65, 66, 68, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 78, 79, 85, 86, 88, 89, 95, 98, 102, 103, 105, 109, 110, 111, 114, 124, 128, 128, 130, 132, 136, 141, 147, 157, 168, 169, 174, 181, 186, 192, 198, 199, 206, 208, 219, 226, 235, 240);
  - nume comune provenite de la numele unor insule: *lesbiană, madera, majolică, portland, sardea, shetland, siciliană, tarlatan, topaz* (Laiu-Despău, 2007: 145, 153, 156, 199, 215, 221, 222, 238, 243);
  - de la numele unor personalități istorice: *neronian, nestor, quisling, rhesus, sardanapalic, saudit (ibidem: 176, 177, 203, 206, 214, 216);*
  - numele unor zeități de la numele unor zei se formează următoarele cuvinte al numelor de zei: *eolian, ermetic, esculap, faeton, fauna, hades, hermafrodit, hesperidă, iad, ianuarie, iunie, joi, liceu, mai, marți, marțial, miercuri, minervă, mirmidon, moloh, morfină, mozaic, panică, pean, peon, priapism, proteu, silen, uragan, vesta, vulcan, zânat, zână (ibidem: 92, 93, 95, 97, 120, 124, 125, 130, 134, 138, 147, 156, 162, 167, 168, 170, 171, 172, 187, 191, 193, 200, 201, 224, 250, 255, 256, 261).*

### 1.3. Nume comune provenite de la nume proprii cu multiple sensuri lexicale

Cercetând lucrările de specialitate, am identificat și o categorie semnificativă de nume comune provenite de la nume proprii, care au mai multe sensuri lexicale și anume: *astrahan, atic, barem, brașoveanca, boston, cabotin, caiafă, caudine, caterincă, cerbeer, ciclopedic, dalilă, dandy, dionisiac, drujba, dunăre, fanariot, fanariotism, filipică, franc, friză, griffon, himeră, iris* (Laiu-Despău, 2007: 53, 60, 61, 62, 63, 67, 78, 80, 83, 85, 88, 95, 99, 101, 103, 117, 120)

- *astrahan*: de la numele propriu al orașului – port în Rusia, *Astrahan*, este alcătuit numele comun *astrahan* – desemnează o „blăniță de miel cu părul mătășos și buclat, dar numele comun se mai referă și la o haină de damă confecționată din astfel de blană”;

- *boston*: din numele propriu *Boston* (oraș din SUA, mare centru industrial) < nume comun *boston* – „dans american cu mișcări lente, asemănător cu valsul”; Putem observa că numele propriu de la care provine numele comun este identic, iar numele comun achiziționează mai multe sensuri lexicale, cum ar fi: 1. „melodie după care se execută acest dans; 2. Gen pianist în jazz; 3. Numele unui joc de cărți”;
- *caiafă*: Numele propriu biblic *Caiafa*, personaj biblic, mare preot al evreilor, care l-a interogat și acuzat pe Iisus de blasfemie de origine biblică caiafă s. f. „l. persoană ipocrită, prefăcută, fățarnică; 2. (intl.) informator; (intl.) hoț cu vechime/ cu experiență.” < (bibl.) *Caiafa*, personaj biblic, mare preot al evreilor, care l-a interogat și acuzat pe Iisus de blasfemie;
- *iris*: numele propriu *Iris* - „divinitate în mitologia greco – latină, fiica centaurului Taumas (fiul lui Oceanos) și a Electrei și sora harpiilor, Iris este mesagera zeilor, mai ales a lui Zeus și a Herei, care a răsplăti-o pentru devotamentul său, metamorfozând-o în curcubeu < nume comun *iris* – s.f. (bot.) „plantă erbacee perenă, cu frunze lungi și flori mari, violete, albe sau galbene”; Se observă că aceiași nume comun achiziționează mai multe sensuri lexicale întâlnite în domenii științifice diferite, cum ar fi: *s.n.* (anatomie) - „membrană colorată a ochiului, situată între corneea și partea anterioară a cristalinului, în centrul căreia se găsește pupila; (fiz.) - „diafragma ce reglează fasciculul de lumină care pătrunde în aparatul de fotografiat sau alte instrumente optice.”

#### 1.4. Analiza corpusului numelor proprii devenite nume comune simple sau formate prin derivare cu sufixe și prefixe

În limba română întâlnim categorii de nume proprii devenite nume comune care se pot încadra în tipologia neologismelor și pot fi împărțite în: simple sau derivate cu sufixe și prefixe. Astfel, o serie semnificativă de neologisme împrumutate simple reprezintă un procent mai scăzut față de neologismele derivate. Particularitatea neologismelor simple constă în faptul că unele dintre acestea au suferit schimbări de sens și semnificație, atât în limba lor sursă, cât și în vocabularul limbii române, dar își păstrează forma, iar altele au suferit schimbări formale, ci nu semantice sau și-au păstrat atât forma, cât și sensul inițial. Această particularitate poate fi evidențiată în exemplele de mai jos:

1. Neologisme împrumutate simple sunt: *anadol*, *beșamel*, *boicot*, *boston*, *brand*, *bergamotă*, *berlină*, *bikini*, *cerber*, *coniac*, *donjuan*, *dulcinee*, *hermafrodit*, *himeră*, *izabel*, *malaga*, *maraton*, *ninfa*, *ocean*, *pubelă* etc. Dintre acestea, ne propunem să oferim spre analiză următoarele cuvinte:

- Din numele propriu *Anatolia* este alcătuit numele comun *anadol* – se referă la „o varietate de blană din partea asiatică a Turciei”;
- Numele propriu purtat de ofițerul britanic Ch. Cunningham *Boycott* devine nume comun *boicot* și are înțelesul de „mijloc de constrângere”;
- Numele propriu al omului care a inventat aruncătorul de bombe, *Brandt*, devine nume comun *brand*, având sensul de „aruncător de bombe sau mine”;

- Numele propriu *Cerber* este numele unui câine monstru cu trei capete și cu o coadă de șarpe; devenit nume comun, *cerber* are sens figurat de „paznic sever, neînduplecat”;
- Numele propriu *Cognac* este numele purtat de un oraș din Franța, centru de producere al coniacului; devine nume comun *coniac* și reprezintă o „băutură alcoolică tare, obținută prin distilare din vin”;
- Numele propriu *Don Juan* provine de la Don Juan Tenerio de Sevilla și este numele unui personaj istoric vestit pentru aventurile sale amoroase; devine nume comun *donjuan* cu sensul de „seducător, crai, care caută mereu aventuri amoroase”;
- Numele propriu *Dulcineea* sugerează numele unei eroine, iubita lui Don Quijote din romanul omonim *Don Quijote* (de la Mancha) al scriitorului Cervantes, iar numele comun *dulcinee* reprezintă „o eroină care constituie obiectul unei iubiri ridicole”;
- Din numele propriu *Hermafroditos* (fiul lui Hermes și al Afroditei) se formează numele comun *hermafrodit* – „om, animal sau plantă care are organe de reproducere ale ambelor sexe.” (Mușat, 2006: 23, 50, 53, 54, 56, 71, 77, 85, 88, 129).

## 2. Neologisme formate prin derivare în funcție de sufixul și prefixul corespunzător:

➤ sufixul „ic”: *adamic, adonic, alcaic, anacreontic, apolinic, arcadic, atic, babiluric, bahic, ceramic, chirilic, draconic, erasmic, erotic, esopic, europeistică, faustic, filipică, frigid, galenic, galvanic, gongoric, gorgianic, hipocratic, homeric, laconic, lidic, luciferic, macaronic, majolică, matusalemic, minoic, mnemonic, mnemonică, mnemotehnică, mnezic, narcisic, olimpic, osianic, panică, pantagruelic, parhelic, pentelică, pindaric, pitagoreic, pitic, poseidonice, prometeic, proteic, pudic, punic, rafaelic, sadic, safic, salic, sardanapalic, sardonice, sibilic, silvic, socratic, tantalic, utopic, voltaic* (Laiu-Despău, 2007: 16, 18, 20, 24, 34, 35, 42). Dintre acestea analizăm câteva exemple concludente:

- numele propriu *Adam* (singurul om biblic creat de Dumnezeu din lut și este un adjectiv preluat din limba franceză *adamique*); devine prin derivare numele comun *adamic* poate avea mai multe sensuri: „sensul de piatră sau sugerează ideea inocenței legată de puritatea creației originare”;
- numele propriu *Apollo* (zeu din mitologia greacă, fiul lui Zeus și al zeiței Leto) formează numele comun *apolinic* – este un adjectiv cu sensul de „luminos, echilibrat, senin”;
- din numele propriu *Chiril* (cărturar slav, promotor al creștinismului), iar conform tradiției Chiril este și creatorul alfabetului glagotic, care stă la baza celui chirilic, ia naștere numele comun *chirilic* – „vechi alfabet slav folosit în țările române până în anul 1860”;
- de la numele propriu *Europa* (continent al lumii sau personaj mitologic) se formează numele comun *europeistică* –, „studiu multilateral al popoarelor europene sub aspectul culturii, al modului de viață”;

- numele propriu *Filip* (al II-lea, rege al Macedoniei) devine numele comun *filipică* – „discurs vilent, acuzator împotriva unei persoane” (Mușat, 2006:14, 26,73, 98, 105).
  - sufixul „ism”: *adamism, alexandrinism, arianism, aristotelism, asianism, aticism, augustinism, babism, babuivism, beктаşism, bergonism, bigotism, blanquism, bovarism, brownism, budism, calvinism, cibelism, donjuanism, donquijotism, elenism, epicurism, eufuism, fabianism, fourierism, freudism, gaullism, gongorism, hermafroditism, hipocratism, jansenism, kantianism, lamarckism, lancasterianism, malthusianism, marinettism, marinism, marxism, mesianism, mitraism, morganism, mormonism, mozaism, narcisism, neoplatonism, orbilianism, osianism, palladianism, parnasianism, petrarchism, picarism, pindarism, pitagorism, potemkinism, preraphaelism, priapism, priscillianism, prometeism, prudhonism, puseism, safism, saint –simonism, saturnism, solecism, spinozism, șovism, tartufism, tebaism* etc. Dintre aceste cuvinte, cele mai reprezentative sunt:
    - De la numele propriu biblic *Adam* se formează numele comun *adamism* – înseamnă o „doctrină eretică sau o credință ce aparține creștinismului”;
    - Din numele propriu *Gracchus Babeuf* (pseudonimul publicistic al lui F.Noel) este alcătuit numele comun *babuivism* – desemnează „un curent utopic comunist care se axa pe egalitatea politică și a economiei”;
    - Numele propriu *Jean Calvin* (reformator din Franța) devine nume comun *calvinism* – se referă la „un cult religios protestant care reduce sfintele taine numai la cuminecătură și botez”;
    - Numele propriu *Hellen* (fiul lui Deucalion și a Pirei în mitologia greacă) devine numele comun *elenism* – desemnează „cultura Greciei antice care se răspândește în bazinul mediteranean în secolele IV- I î. Hr”;
    - Din numele propriu *Charles de Gaulle* (general și om politic francez în anii 1890-1970) se formează numele comun *gaullism* – „o doctrină politică promovată de acest general”;
    - Conform numelui propriu *Prometeu* („cel care prevede”, fiul lui Iapet și al Climenei) se formează numele comun *prometeism* – se referă la „o concepție legată de mitul lui Prometeu sau desemnează un spirit de revoltă” (Mușat, 2006: 14, 42, 62, 90, 115, 240).
      - sufixul „ean /ian”: *abbevilian, abelian, acheulean, ahilean, antonian, arcadian, arian, artinskian, azilian, brownian, caledonian, cartezian, chelean, chiprovicean, cilician, commagenian, cracoviană, dravidian, dalmațian, dinanțian, elisabetan, eolian, european, fabian, fenician, frigian, gabrovecan, geșiană, gregorian, havaiană, herculean, himalaian, htonian, ionian, iulian, kimeridgian, lancasterian, lesbian, levallouisian, liberian, libian, lidian, lombrozian, londinian, lusitanian, luteșian, magdalenian, mandean, manihean, marșian, micenian, milesian, musterian, napolitan, neperian, neronian, nevadiană, olimpian,*

*palladian, parkinsonian, parnasian, paulician, permian, pitagorician, pompeian, precolumbian, rupelian, scipionian, sicilian, solutrean, sodomlean, solutrean, stronțiană, tebaină, valeriană, vespasiană, victorian, villafranchian, wagnerian*; Cele mai relevante pentru analiză antonomazelor formate cu sufixul „ean/ian” sunt:

- Din numele propriu *Ahile* (personajul principal al *Iliadei*, regale mirmidonilor) se formează numele comun *ahilean* – se referă la „permiterea extensiei labei piciorului”;
- Numele propriu *Arcadia* (diviziune administrativă în Grecia Antică) devine numele comun *arcadian* – „populația care trăia în Arcadia”;
- De la numele propriu *Chiprovaț*, care desemnează o regiune din Bulgaria se formează numele comun *chiprovicesean* – care se referă la „un grup de negustori și meșteșugari bulgari constituiți în breslă”;
- Numele propriu *Liberia* (divinitate alegorică la romani, personificarea libertății) devine numele comun *liberian* – „persoană care face parte din populația Liberiei sau desemnează un popor sau națiune care s-a format în Liberia”. (*ibidem*: 17, 27, 73, 153).
- sufixul „eză”/ „ez”: *anamneză, ecoseză, maioneză, pechinez, poloneză, siamez* etc;
- Din numele propriu *Mahon*, oraș în Insula Menorca se formează numele comun *maioneză* – „sos rece, semisolid, preparat din gălbenuș de ou frecat cu ulei și condimentat cu zeamă de lămâie și muștar”;
- Numele propriu *Pekin* (reședința din Nord, actualmente Beijing) devine numele comun *pechinez* – se referă la „o rasă de câini de talie mică, având capul rotund și botul scurt, turtit, urechile lungi și picioarele scurte” (Mușat, 2006: 23, 166, 223).
- sufixul „it”/ „ită”: *amonit, andezit, bachelită, becquerelit, gagarinit, kurnakovit, lidity, mazdakit, menonit, niobit, semit, sibirit, sienit, sinirit*;
- Numele propriu *Ammon* (zeu egiptean divinizat la Teba) devine numele comun *amonit* – „fosile ale unor moluște cefalopode cu diametrul de câțiva milimetri și ajungând până la un metru”;
- Numele propriu *Baekeland* (chimist american de origine belgiană) formează numele comun *bachelită* – „rășină sintetică obținută din fenoli și formaldehidă, folosită la fabricarea obiectelor de uz casnic sau tehnic”;
- Numele propriu *Lydd* (oraș în Anglia, în ținutul Kent) devine nume comun *lidity* – „rocă sedimentară formată din silicin și cuarț”;
- Din numele propriu *Niobe* (după Homer, regină legendară a Frigiei) se formează numele comun *niobit* – „mineral natural de fier și mangan, din care se extrage oxid de niobiu” (*ibidem*: 21, 43, 155, 203).

- sufixul „,ist”: *gaullist, lakist, maratonist, marinist, masochist, marxist, narcisist* (Mușat, 2006:116, 148, 170, 171, 174, 175):
- Din numele propriu Charles de *Gaulle* (general și om politic francez care s-a remarcat în bătălia Franței din timpul celui de-al Doilea Război Mondial) se formează numele comun *gaullist* – care se referă la „un adept al gaullismului (doctrină politică promovată de generalul francez)”;
- Numele propriu Karl *Marx* (inițiatorul proletariatului internațional) devine numele comun *marxist* – desemnează „un adept al marxismului, doctrină care fundamentează socialismul științific”.
- sufixul „,idă”: *andromedidă, cefeidă, hesperidă* (*ibidem*: 24, 70, 131):
- Numele propriu *Cefeu* (regale Etiopiei) devine numele comun *cefeidă* – „stea care se caracterizează prin variabilitatea strălucirii și a temperaturii superficiale”;
- Din numele propriu *Hesperiade* care se referă la ninfe ale crepusculului, fiind fiicele lui Atlas și ale lui Hesperis (mitologia greacă) se formează numele comun *hesperidă* – desemnează un „fruct cărnos cu coaja moale care conține uleiuri eterice”.
- sufixul „,ie”: *babilonie, begonie, bilharzie, hemerafonie, magnolie, onanie, sodomie* (Mușat, 2006: 41, 46, 50, 126, 164, 208, 266):
- de la numele propriu *Babilon* sau *Babel* se formează numele comun *babilonie* și are mai multe sensuri cum ar fi: „dezordine, haos, exprimare orală sau scrisă confuză”;
- numele propriu *Hemera* (divinitate din mitologia greacă care personifica ziua) devine numele comun *hemerafonie* – este o „boală care se manifestă sub forma unui mutism funcțional, în special seara și noaptea”;
- în funcție de prefixul cu care se formează cuvântul: – prefix anti/ante: *antecrist, anticrist*:
  - Numele propriu biblic *Christos* formează derivatul *antecrist* și se referă la „numele dat celor răi, ereticilor și Satanei”;
  - De la numele propriu *Christos* este alcătuit numele comun *antecrist* – desemnează un „personaj apocaliptic despre care se presupune că ar trebui să orchestreze nenorocirile ce vor preceda sfârșitul lumii.” (*ibidem*: 25).

Am constatat că în analiza realizată din lucrările de specialitate cercetate, există o proporție semnificativă a corpusului de nume comune provenite de la nume proprii care s-au format prin derivarea cu sufixe și prefixe, cele mai productive sufixe substantive, adjectivale, pronominale sunt: -,ic, -,ism, ,,-ean/ ian.

### 1.5. Cercetarea unor grupuri de nume proprii devenite nume comune prin compunere

Analizând sursele de specialitate, am observat că numele proprii care au devenit nume comune cu ajutorul mijlocului de îmbogățire a vocabularului numit compunere, se găsesc într-un procent destul de redus în inventarul stabilit de noi, astfel:

- ✓ Prin juxtapunere, am identificat următoarele exemple: *alain – delon, bain – marie, rhonde –island*;
- ✓ Prin alăturare, am găsit următoarele exemple: *amerindian, aragaz*
  - *Amerindian – America + indien*
  - *Aragaz – Astra Română +gaz*;
- ✓ Prin abreviere, am întâlnit următoarele nume proprii devenite nume comune: *delco, devon, devonian*.

De asemenea, am identificat și câteva excepții cum ar fi:

- Cuvinte în care numele propriu originar nu se mai recunoaște în structura numelui datorită evoluției îndelungate: *baldachin < Bagdad, blugi < Genova, benzină < Java, crepeșin < China, gitană < Egipt*;
- Cuvinte în care numele propriu este modificat: *muselină < Mosul, fazan < Phasis, masochism < Masoch*.

### 2. Analiza antonomazelor din limba română (antonomaze interne)

În privința *antonomazelor interne* putem constata că numele proprii românești derivate care au devenit nume comune sunt destul de reduse în inventariul onomastic românesc. Antonomazele interne se pot clasa și în categoria antonomazelor derivate, dar le vom analiza în această categorie: *andrea (undrea), ardeleanca, babesii, balamuc, bandit, bazna, bărăgan, bîrsan, bogdan, brașoavă, brașoveanca, brăileanca, breaza, chivuță, costandă, ditroit, dimitriță, dunăre, gabor, gălățene, georgițe, gherlă, joimăriță, lotrit, ludovic, lugojana, marghiloman, mitică, mureșeanca, pandelaș, părăscuță, rebo, relon, săcărămbit, sibieș, silvanit, someșana, tomitan* (Laiu-Despău, 2007: 22, 25, 34, 35, 37, 45, 49, 50, 64, 67, 72, 83, 88, 105, 109, 110, 111, 149, 150, 151, 159, 169, 172, 186, 191, 205, 217, 222, 225, 229, 284). Dintre acestea amintim următoarele:

- *bîrsan*: de la numele propriu *Bîrsa* este numele unui afluent Oltului se formează numele comun *bîrsan* și se referă la „oi cu lâna lungă și aspră”;
- *chivuță*: n. pr. Chiva (= Paraschiva), nume propriu femeiesc devine numele comun *chivuță* - „s. f. (fig.) femeie rea de gură (înv.) femeie care spoiește cu ziua, bidinăreasă”;
- *gherlă*: numele propriu românesc *Gherlă* este numele unui oraș din județul Cluj, unde exista o închisoare destinată victimelor regimului comunist; *Gherla* a devenit mai târziu un centru de afirmare a sentimentului național; devine nume comun *gherlă* cu semnificație de „închisoare”;
- *joimăriță*: de la numele propriu *Joia Mare* este numele zilei de Joi din Săptămâna Mare și se formează prin derivare cu sufixul „-iță” numele comun *joimăriță* și desemnează o „ființă imaginară reprezentată ca o femeie monstroasă care umblă noaptea dinaintea de Joia Mare pentru a speria fetele leneșe la tors și la dărăcit lâna”;



- *tomitan*: numele propriu *Tomis* este numele unei colonii grecești situate pe țărmul dobrogean formează numele comun *tomitan* și se referă la o „persoană care face parte din populația Tomisului”.

Există și exemple de cuvinte în inventarul onomastic care sunt folosite în ambele ipostazieri: atât ca nume proprii, cât și ca nume comune. De pildă, numele propriu *Dumitrița* este folosit atât ca prenume, cât și ca nume comun folosit în vocabular pentru a desemna o „floare multicoloră asemuită cu crizantemele sau tufenelele”. Numele provine de la Sfântul *Dumitru*, personaj religios românesc formează prin derivare cu sufixul „-iță” numele comun *dumitrița/dumitrițe*. Ceea ce se poate remarca este faptul că majoritatea acestor nume au duble conotații, fiind atât nume de familie, cât și nume comune.

Pe lângă acestea, se pot oferi numeroase exemple de neologisme savante de origini diferite preluate prin antonomază întâlnite frecvent în vocabularul limbii române. De pildă, din numele propriu *Argo*, care era numele unei corăbii cu cincizeci de temerari, prin antonomază a luat naștere cuvântul *argonaut*, care poate fi atât substantiv comun, cât și adjectiv, suferind o schimbare formală și având sensul de „nume dat celor cincizeci de eroi greci care au plecat în Colhida în căutarea lânii de aur” (Mușat, 2006: 29).

De asemenea, la nivelul funcțional complementar, numele propriu reprezentat prin prenume formează un plural specific, rezultat din utilizarea metaforică a formei sale onomastice. Spre exemplu, forma de plural a prenumelui care sugerează „denominația multiplă (a mai multor persoane) poate să caracterizeze o utilizare metaforică” (Tomescu, 2007: 99). În propoziția „Nu vrea să ieie plata... de la *Gheorghii* și *Marini* (Negruzzi, I, 257)”, observăm că răspândirea în sistemul onomastic popular a unor prenume a determinat existența unei semnificații metaforice secundare a formelor de plural, prin folosirea acestor prenume în loc de numele comune care se referă la *oameni de rând*, *oameni simpli*. În limba germană, regăsim o utilizare frecventă a prenumelor cu specific național „Elsa și Hans”, care semnifică în plan metaforic băieți și fete de naționalitate germană. Această operație de metaforizare a numelor proprii a fost posibilă din dorința de a realiza de către diverși autori sau simpli vorbitori o atmosferă tipică unui mediu social, prin folosirea frecventă a acestor nume proprii specifice. Pe lângă acestea, putem oferi și un alt exemplu de valorificare stilistică cu ajutorul formei de plural onomastic: „Mănăstiri, schituri, chinovii/ Ale maicilor *Zinovii/ Epiharii* și *Domnici*” (Arghezi, II, 231). În alte situații, întâlnim simpla însușire a unor prenume de tip feminin sau masculin la numărul plural, care ne trimit către sensul comun „femeile sau bărbații: „*Catrinele, Mariile, Savetele* înfloresc o singură dată, o singură zi.” (Isanos, 160).

Analiza formelor de plural metaforice ale numelor proprii exprimă faptul că în gramatica românească se recomandă uneori evitarea majusculei în ortografierea lor, acestea fiind scrise în general cu majusculă. Astfel, din punct de vedere morfologic numele proprii se caracterizează prin frecvența formelor de plural ce au funcție expresivă, metaforică, aceasta fiind explicabilă prin încărcătura semantică a numelor proprii. De altfel, echivalența semantică între forma de plural a numelui propriu și cea a numelui comun justifică includerea acestor forme în clasa numelor comune. Putem oferi următoarele exemple în sprijinul celor enunțate mai sus: în sintagma „*Omirii, Danții, Miltonii*” se observă că forma de plural se referă la folosirea acestor nume proprii în locul numelor comune ce desemnează „marii poeți”, cu specificitatea că această formă oferă posibilitatea reală a extinderii trăsăturii relevante prin numele folosite în caracterizarea

mai multor persoane. Pluralele metaforice se regăsesc și în numele unor localități, fiind în special cele condiționate de importanța socio – culturală a unei localități. Spre exemplu, cuvintele *Ierusalim*, *Jilava*, sunt cuvinte cunoscute în funcție de importanța și specificul localității de proveniență: „Vor să dărâme *Jilavele* internaționale” (Istrati, 56) sau „*Ierusalimele* turce și arabe” (Arghezi, XVII, 168).

### Referințe bibliografice

- BIDU-VRĂNCEANU, Angela, Narcisa FORĂSCU, *Cuvinte și sensuri*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988.
- BIDU-VRĂNCEANU, Angela, *Câmpuri lexicale din limba română. Probleme teoretice și aplicații practice*, București, Editura Universității din București, 2008.
- CONSTANTINESCU, N.A., *Dicționar onomastic românesc*, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1963.
- DAUZAT, Albert, *Les noms de personnes. Origine et evolutions.*, Delagrave, Paris, Editura IAC, 1958.
- EVSEEV, Ivan, Vasile ȘERBAN, *Vocabularul românesc contemporan*, București, Editura Facla, 1978.
- FRĂȚILĂ, Vasile, *Contribuții lingvistice*, Timișoara, Editura de Vest, 1993.
- GOICU, Viorica, *Nume de persoane din Țara Zarandului*, Timișoara, Editura Amphora, 1996.
- GRAUR, Alexandru, *Nume de locuri*, București, Editura Științifică, 1972.
- ILIE, Dan, *Nume proprii românești*, Iași, Editura Timpul, 2006.
- KURYLOWYCZ, Jerzy, *La position linguistique du nom propre*, în „Onomastica”, 2, 1956.
- LAIU-DESPĂU, Octavian, *Dicționar de eponime*, București, Editura Saeculum I.O, 2006.
- MUȘAT, Radu, *Nume proprii – nume comune*, *Dicționar de antonomază*, Iași, Editura Polirom, 2006.
- PĂTRUȚ, Ioan, *Onomastică românească*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980.
- PAȘCA, Șt., *Nume de persoane și nume de animale în Țara Oltului*, București, Imprimeria națională, 1936.
- POPA, Ion, *Limba română. Gramatică, fonetică, vocabular, ortografie și ortoepie*, București, Editura Niculescu, 2001.
- STOICHIȚOIU-ICHIM, Adriana, *Vocabularul limbii române actuale. Dinamică, influențe, creativitate*, București, Editura Bic All, 2007.
- Studii și materiale de onomastică*, Cluj, Editura Academiei RSR, 1969.
- TOMESCU, Domnița, *Gramatica numelor proprii în limba română*, București, Editura ALL, 1998.
- TOMESCU, Domnița, *Numele de persoană la români. Perspectivă istorică*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2001.
- ZAFIU, Rodica, *Diversitate stilistică în româna actuală*, București, Editura Universității din București, 2001.